

Kurzemes cietoksnis

Kurzemes katls (vc. Kurland-Kessel, an. Courland Pocket, Courland Cauldron, kr. Курляндский котёл, блокада Курляндской группировки войск), publicistikā un propagandas literatūrā arī Kurzemes cietoksnis (an. Courland Fortress, vc. Kurland-Brückenkopf) - nosacīts apzīmējums teritorijai Kurzemē trijstūrī Liepāja-Tukums-Ventspils, kurā II Pasaules kara laikā no 1944. gada oktobra līdz 1945. gada maijam Sarkanā armija (1. Baltijas (dienvidos) un 2. Baltijas (ziemeļos) frontes, t.sk. 22. armijas sastāvā arī 130. latviešu strēlnieku korpuss) bija ielenkusi un bloķējusi Vācijas armijas grupu Kurzeme (vc. Heeresgruppe Kurland) - 2 armijas, 32 divīzijas, - kurā ietilpa arī abas latviešu leģiona divīzijas Izveidojās 1944. gada 9.-10. oktobrī, kad Sarkanās armijas 1. Baltijas Frontes spēki sasniedza Baltijas jūru pie Mēmeles. Tas izolēja armijas grupu "North" ("Ziemeļi" - 25. janvārī pārdēvēta par armiju grupu "Kurland" un palika ielenkumā līdz kara beigām) no pārējiem vērmahta spēkiem starp Tukumu un Liepāju. Pēc tam Sarkanā armija līdz 1945. 4. aprīlim veica 6 lieluzbrukumus, iedzenot vācu spēkus Kurzemē, līdz frontes līnija apstājās. Pēc Vācijas kapitulācijas 1945. gada maija sākumā padēvēs 146 000 vācu un karavīri un 28 ģenerāļi (laikā no 15.02. līdz 8.05. zaudējumi: 30 501 krituši un 130 447 ievainoti).

Priekšvēsture

Kurzemi, tāpat kā pārējo Latvijas teritoriju, 1941. gadā okupēja Vācijas karaspēka grupa "Ziemeļi". 1944. gada jūnija beigās sākās Sarkanās armijas uzbrukums, kurš beidzās ar vācu karaspēka grupas "Vidus" sakāvi un Baltkrievijas, Austrumlietuvas, Austrumlatvijas ieņemšanu. Oktobrī Sarkanā armija turpināja savu uzbrukumu, izlauzās līdz Baltijas jūrai un sagrāba gandrīz visu Lietuvas teritoriju. Karaspēka grupa "Ziemeļi" tika nošķirta no pārējiem vācu spēkiem. Oktobra vidū vācu karaspēks atstāja Rīgu un novietojās Kurzemē. Tas izveidoja fronti uz līnijas: Jūrmalciems, Bārta, Vaiņode, Auce, Zebrus ezers, Maisakrogs, Vīksele, Klapkalnciems. 1945. gada 15. janvārī karaspēka grupa "Ziemeļi" tika pārdēvēta par karaspēka grupu "Kurzeme".

Kurzemes ielenkumā atradās 32 Vērmahta divīzijas (tai skaitā Latviešu leģiona 19. divīzija) un apmēram 230 000 vietējo iedzīvotāju, tai skaitā 150 000 bēgļu.

Pirmā un otrā lielkauja (1944. gada 15. oktobrī - 25. novembrī)

Pirmais uzbrukums Kurzemes cietoksnim iesākās 1944. gada 15. oktobrī. Padomju karaspēka trieciena pamatvirziens bija no Dobeles uz Džūksti. Sasniegtie panākumi bija niecīgi, vācu karaspēku izdevās atspiest tikai par 2 km. Tikpat nenozīmīgus rezultātus Sarkanā armija sasniedza arī otrajā lielkaujā, kura ar 10 dienu pārtraukumu ilga no 27. oktobra līdz 25. novembrim, un risinājās Priekules-Vaiņodes sektorā un pie Auces. Ciešot milzīgus zaudējumus sarkanarmieši ieņēma Auci un ieguva 4 km dziļu un 12 km platu telpu Priekules-Vaiņodes sektorā. Pēc Vācu virspavēlniecības ziņām sarkanarmieši zaudēja 602 tankus un 239 lidmašīnas. Arī vācu puse cieta smagus zaudējumus. No 1. līdz 7. novembrim vācu kritušo un ievainoto skaits sasniedza 19 000.

14.-15. decembrī padomju aviācija veica spēcīgus gaisa uzbrukumus Liepājai. Vācu zenīartilērijai un iznīcinātājiem izdevās notriekt 76 pretinieku lidmašīnas.

Trešā lielkauja jeb Ziemassvētku kaujas (1944. gada 21. - 31. decembrī)

Trešā aizstāvēšanās kauja (saukta arī par Ziemassvētku kaujām) ilga no 1944. gada 21. decembra līdz 31. decembrim. Tas sākās Saldus apvidū, kur nepilnu 35 km garā frontē ofensīvu ievadīja 20

Sarkanās armijas divīzijas. Vēlāk sarkanarmieši pārgāja uzbrukumā visā Kurzemes frontē, ar smaguma punktiem Saldus, Vaiņodes un Dobeles sektoros. Par vienu no tās degpunktiem izvērtās 19. divīzijas un 21. vācu divīzijas (tās sastāvā atradās 106. latviešu pulks) aizstāvētais frontes iecirknis (starp Dobeli un Džūksti). Šajā kaujā Sarkanās armijas sastāvā piedalījās 130. Latviešu strēlnieku korpuss ar divām divīzijām. Sarkanās armijas ieguvums šajās kaujās bija daži kvadrātkilometri, bet tā zaudēja 513 tankus un 257 lidmašīnas.

Ceturtais lielkaucis (1945. gada 23. janvārī - 3. februārī)

1945. gada 15. janvārī vācu sauszemes karaspēka ģenerālštāba komandierim Heinam Guderianam izdevās panākt atļauju izvākt no Kurzemes septiņas divīzijas, starp tām arī abas tanku divīzijas. Tādējādi 170 km garās frontes aizstāvēšanai bija palikušas 25 divīzijas. 23. janvārī sākās ceturtais kaucis, padomju spēkiem mēģinot izlauzties uz Liepāju un Saldu. Liepājas virzienā uzbrukošajiem padomju spēkiem izdevās izveidot priekštilta nocietinājumus Bārtas un Vārtājas krastos, bet jau februāra sākumā vācu pretuzbrukums tos likvidēja, un 3. februārī kaucis pierima. Pēc Kurzemes virspavēlniecības ziņām sarkanarmieši zaudēja 541 tanku, ap 100 lidmašīnu un 45 000 kritušo.

Piektais lielkaucis (1945. gada 12. februārī - 14. martā)

Piektais Sarkanās armijas uzbrukums sākās 12. februārī Džūkstes-Irlavas virzienā. Pirmais uzbrukums tika atvairīts, bet pēc jaunu kājnieku un tanku vienību ievadīšanas kaujā sarkanarmiešiem izdevās ieņemt Džūksti un vēlāk arī Lesteni. 18. februārī 19. divīzijas 43. pulks pretuzbrukumā atguva Lesteni. 20. februārī Sarkanā armija sāka uzbrukumu Liepājas virzienā ap 30 km platā iecirknī abpus Priekulei. Sīvās cīņās, kas ilga līdz 1. martam, sarkanarmiešiem izdevās atspiest vācu līnijas 1-2 km atpakaļ un ieņemt Priekuli. 5. martā sākās uzbrukums uz DA no Saldus, kurā iesaistījās 8 Sarkanās armijas kājnieku divīzijas un 2 tanku vienības. Šeit sarkanarmiešiem izdevās dziļāks iebrukums vācu pozīcijās austrumos no Saldus un vietām sasniegt Saldus-Liepājas lielceļu. 14. martā padomju uzbrukums atslāba. Sarkanās armijas zaudējumi bija 70 000 kritušie un ievainotie karavīri, 608 tanki un 178 lidmašīnas, bet ieguvums- neliela apvidus josla, ieskaitot Džūksti un Priekuli.

Sestais lielkaucis (1945. gada 17. martā - 3. aprīlī)

Sarkanās armijas uzbrukums risinājās no 17. marta līdz 3. aprīlim abpus Saldum. Uzbrukums rietumos no Saldus tika atvairīts, taču austrumos- Pilsblīdenes virzienā sarkanarmiešiem izdevās sasniegt Liepājas dzelzceļu rietumos no Blīdenes stacijas. 21. martā sarkanarmieši sāka uzbrukumu uz ziemeļiem no Dobeles, Saldus virzienā un 24. martā arī Liepājas telpā abpus Vārtājas upei. Šo uzbrukumu vācu vienības atvairīja. Turpmākajās dienās zem Sarkanās armijas spiediena Kurzemes frontes vidus daļa tika pakāpeniski atvilkta un 4. aprīlī nostabilizējās uz līnijas: Jūrmalciems, Priekule (padomju rokās), Pampāļi, Saldus, Grenči, Radziņciems, Klapkalnciems (vācu rokās). Sarkanarmieši šajā kaujā zaudēja vismaz 21 000 kritušo. Pēc šīs kaujas aktīva karadarbība Kurzēmē vairs neatsākās.

Kapitulācija

Nav zināms noteikts kapitulācijas datums un dokumenti, jo frontes garums bija liels. 1945. gada 10. maijā Latvijas Centrālās padomes vārdā notika pārrunas ar vācu virspavēlniecību par pretošanās turpināšanu un neatkarības atjaunošanu. Tās beidzās nesekmīgi, bet vācieši atļāva latviešu karavīriem nekapitulēt. Tikai 1945. gada 12. maijā laikrakstā "Cīņa" parādās raksts, kurā pieminēts Kurzemes kapitulācijas sākums. Pēdējā vācu karaspēka daļa, kura mēģināja izlauzties uz Austrumprūsiju (VI Waffen-Armeekorps der SS), tika ielenkta un iznīcināta 22. maijā, bet sadursmes ar atsevišķām karaspēka vienībām turpinājās arī vēlāk. Pēc solījuma „atlaist mājās” Sarkanajai armijai gūstā padevās 137 000 Vērmahta karavīru un 9000 latviešu leģionāru. 4000 leģionāru izlēma turpināt cīņu pret padomju okupantiem, iesaistoties nacionālo partizānu vienībās.